

ARMIA PROFESJONALNA, CZYLI JAKA?

Profesjonalizacja, to pojęcie które zrobiło oszałamiającą karierę w publicznej dyskusji o głębokich przeobrażeniach, którym współcześnie podlegają Siły Zbrojne RP. 4.08. br. minister obrony narodowej pożegnał opuszczających koszary ostatnich żołnierzy zasadniczej służby wojskowej. Po 90. latach funkcjonowania obowiązkowej służby obywateli, w armii pozostali wyłącznie ochotnicy, którzy spełniają przewidziane przez wojsko wymogi.

Zgodnie z realizowaną w oparciu o politykę rządu koncepcją profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP, od 2010 r. Polska – w warunkach pokoju – ma mieć wojsko składające się wyłącznie z zawodowców. Ta decyzja to dla wielu Polaków swoiste „trzęsenie ziemi”. Bo zaledwie kilka lat temu, na kanwie rezygnacji przez kolejne państwa z armii „z poboru”, toczone były spory o sens dalszego utrzymywania w Polsce formuły obowiązkowej służby wojskowej obywateli.

Mundurowa profesjonalizacja to jednak nie tylko koniec ery żołnierzy „z poboru”, lecz obszerny pakiet działań dotyczących każdej sfery życia wojska, które w zamyśle MON mają zapewnić optymalne warunki realizacji konstytucyjnych zadań Sił Zbrojnych RP, zarówno w odniesieniu do terytorium kraju jak i wypełniania misji oraz zobowiązań sojuszniczych poza granicami.

Rok 2009 to okres przejściowy, w którym trwają przygotowywania organizacyjne i legislacyjne, niezbędne do wdrożenia tych ambitnych planów. Wokół istoty i założeń profesjonalizacji narosło sporo stereotypów i uogólnień. Warto zatem wiedzieć, w jakim kierunku zdążają profesjonalizowane Siły Zbrojne RP i co ten proces oznacza dla przysłowiowego „Kowalskiego”.

Zmiany w koncepcjach bezpieczeństwa

Zgodnie z postanowieniami Konstytucji RP, Siły Zbrojne RP (Siły Zbrojne) służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności granic. Są również jednym z podstawowych instrumentów polityki państwa i ochrony jego interesów,

zapewnienia bezpieczeństwa narodowego, sojuszniczego i globalnego. Ponadto Polska jako członek NATO, zgodnie z artykułem 5 Traktatu Waszyngtońskiego, jest zobowiązana do udzielania pomocy członkom Sojuszu, w ramach obrony kolektywnej. Wypełnienie tych obowiązków w zmieniającym się środowisku bezpieczeństwa wymusza prowadzenie różnorodnych działań, także diametralnie różnych od tych, do których Siły Zbrojne były budowane i przygotowywane w przeszłości.

Według dosyć powszechnej opinii strategów i specjalistów od spraw obronnych wyzwaniom współczesnego środowiska bezpieczeństwa mogą sprostać jedynie uniwersalne, profesjonalne siły zbrojne. Bo tylko one są gotowe w krótkim czasie reagować na zróżnicowane zagrożenia, również występujące w znacznej odległości od granic państw. Koniec „dwubiegunowego” podziału świata, którego skutkiem jest zmniejszenie niebezpieczeństwa wojny totalnej oraz rozwój wymagających fachowej obsługi coraz bardziej skomplikowanych narzędzi walki, to kolejne przesłanki podejmowania przez poszczególne państwa decyzji o zastąpieniu armii opartych w czasie pokoju na obowiązku służby wojskowej, zawodowymi siłami zbrojnymi. Taka tendencja jest wyraźnie widoczna w modyfikacjach systemów obronnych państw, które tak jak Polska konstruują koncepcje bezpieczeństwa w warunkach sojuszniczych. Nawet przy znacznie większych, aniżeli polski, budżetach obronnych nie jest bez znaczenia, ile budżetowych środków należy wydać na utrzymanie żołnierzy, a ile na niezbędne na współczesnym polu walki coraz droższe, skomplikowane uzbrojenie i wyposażenie.

W Polsce transformacja Sił Zbrojnych związana z profesjonalizacją armii trwa od wielu lat. Jej tempo i priorytety zależały od sytuacji politycznej i kondycji gospodarczej państwa. Namacalnym znakiem tego procesu stało się zmniejszanie liczebności wojska, połączone z coraz wyższym procentowym udziałem w strukturach armii żołnierzy zawodowych. Na tle trwającej praktycznie od lat 90. XX wieku dyskusji o celowości rezygnacji w polskich warunkach z „armii z poboru” katalizatorem wzrostu popularności tego sposobu myślenia stało się niewątpliwie członkostwo Polski w NATO. Jego uzyskanie w 1999 roku było dodatkowym argumentem dla tych środowisk, które uznały, że przygotowywanie się do przyszłej wojny totalnej, w oparciu o doświadczenia I połowy XX wieku, nie tylko nie jest racjonalne z wojskowego punktu widzenia, ale i niemożliwe do realizacji w warunkach ograniczonych możliwości budżetowych. Zwyciężył pogląd, że należy odrzucić anachroniczny sposób pojmowania potrzeb bezpieczeństwa państwa, koncentrując posiadane siły i środki stosownie do obecnej skali zagro-

zeń i potrzeb. Jednocześnie, z uwagi na mogące się pojawić w przyszłości nowe zagrożenia czy możliwość eskalacji napięć, konieczne jest pozostawienie takich mechanizmów formalno-prawnych, które w warunkach kryzysu umożliwiałyby dopasowanie potencjału obronnego do wyższego poziomu potrzeb.

Przed czterema laty kierownictwo MON stanęło wobec perspektywy przygotowania armii do zwiększonego zaangażowania w sojuszniczą operację w Afganistanie. Wysiłki na rzecz jednoznacznego określenia kierunku rozwoju armii za czasów gdy ministrem obrony narodowej był Radosław Sikorski, zaowocowały zapowiedzią pełnego uzawodowienia Sił Zbrojnych „około 2010 r., do 2012 r.” Prezydent RP Lech Kaczyński poinformował o tym podczas wizyty w Kielcach w dniu 27 października 2006 r. Taki plan był jednak kontestowany przez zwolenników utrzymywania przez Polskę obligatoryjnej, kilkumiesięcznej służby wojskowej obywateli, co jednak zdaniem ich oponentów byłoby nie do udźwignięcia dla budżetu MON, szczególnie w sytuacji zwiększonego zaangażowania w Afganistanie, realizowanego na odmiennych od operacji w Iraku zasadach finansowych.

Jednoznaczną zapowiedź potrzeby przyspieszenia procesu profesjonalizacji, oraz determinacji w jego szybkim sfinalizowaniu, w swoim expose, wygłoszonym w dniu 23 listopada 2007 r., zawarł Prezes Rady Ministrów – Donald Tusk.

Dlaczego właśnie teraz?

Zintensyfikowanie profesjonalizacji Sił Zbrojnych, choć niekiedy łączone z uwarunkowaniami polskiej sceny politycznej, jest przede wszystkim rezultatem zmian w uwarunkowaniach środowiska bezpieczeństwa i konieczności optymalizacji rezultatów transformacji armii w odniesieniu do możliwości ekonomicznych oraz aktualnych potrzeb bezpieczeństwa państwa. U podstaw przygotowywanych w tym obszarze decyzji legły coraz wyraźniej widoczne tendencje w przebudowie sił zbrojnych innych państw jak i nasze wojskowe „lessons learned”. Złożyły się na nie zarówno doświadczenia ćwiczeń i projektów realizowanych w ramach „Programu Partnerstwo dla Pokoju”, jak i z okresu pierwszych lat członkostwa w NATO, zaangażowania Polski w operację koalicyjną w Iraku i dowodzenie wielonarodową dywizją MND CS jak i potrzeby operacji NATO w Afganistanie. Jak podkreśla minister obrony narodowej Bogdan Klich „ciśnienie doświadczeń irackich stało się napędem rozwoju i profesjonalizacji Sił Zbrojnych” – bowiem „natężenie działań i zmia-

ny ich charakteru, bardzo trudne warunki klimatyczne oraz oddalenie od kraju sprawiły, że bardziej widoczne i dolegliwe stały się niedociągnięcia, których nie udało się wyeliminować mimo kilkunastu lat intensywnej transformacji wojska. (...) Stało się jasne, że trudom misji zagranicznych, które na skutek zmiany uwarunkowań strategicznych stały się równie ważne jak obrona własnego terytorium, może podjąć tylko armia profesjonalna”.

Zdobywanie nowych doświadczeń przy znacznie większej transparentności funkcjonowania armii torowało drogę zmianom postaw nie tylko wśród samych żołnierzy, ale i w społeczeństwie. Najistotniejsze dla tworzenia warunków do akceptacji w pełni zawodowych Sił Zbrojnych były szczególnie przemiany mentalne, zachodzące wśród kadry dowódczej oraz wśród decydentów najważniejszych sił polskiej sceny politycznej.

W myśl przyjętych w MON założeń, efektem profesjonalizacji ma być podniesienie poziomu zdolności operacyjnych i potencjału Sił Zbrojnych oraz dostosowanie ich poziomu do zagrożeń, cechujących współczesne środowisko bezpieczeństwa. W następstwie profesjonalizacji powinno nastąpić znaczące podniesienie jakości Sił Zbrojnych i zdolności do wykonywania misji i zadań, przy jednoczesnej racjonalizacji kosztów ich funkcjonowania. Zakłada się, że profesjonalne Siły Zbrojne zapewnią gotowość do szybkiego reagowania na zagrożenia kryzysowe zarówno o charakterze militarnym jak i niemilitarnym, w tym do udziału w międzynarodowych misjach, których celem jest rozwiązywanie konfliktów lokalnych oraz przywracanie i utrzymanie pokoju, a także do prowadzenia działań antyterrorystycznych.

Zgodnie z wypracowaną w Sztabie Generalnym WP definicją profesjonalizacji jest ona rozumiana jako **proces jakościowej i ilościowej transformacji zasobów kadrowych i sprzętowych Wojska Polskiego. Zmiany te są wprowadzane stopniowo, tak by przez cały czas trwania tego procesu Siły Zbrojne były gotowe do wykonywania swoich konstytucyjnych zadań i wypełniania misji, również tych poza granicami kraju, wynikających z naszych zobowiązań sojuszniczych i umów międzynarodowych. Celem profesjonalizacji jest zastąpienie służby obowiązkowej ochotniczą służbą zawodową, przy jednoczesnym dostosowaniu liczebności, struktury i wyposażenia armii zarówno do nowych wyzwań i zagrożeń, jak i oczekiwań społecznych w zakresie bezpieczeństwa narodowego.**

Tak skonstruowane założenia profesjonalizacji w opinii MON stwarzają szansę wypracowania nowej formuły uzupełniania Sił Zbrojnych, która umożliwi m.in. elastyczne i racjonalne dostosowywanie potencjału obronnego państwa do potrzeb oraz rodzaju i wielkości mogących się pojawić w przyszłości zagrożeń.

Filary profesjonalizacji

Zasadnicze zmiany, związane z profesjonalizacją Sił Zbrojnych, rozumianą jako integralna część procesu transformacji wojska, polegają na:

1. Wprowadzeniu nowego, w pełni ochotniczego, modelu służby wojskowej opartego o żołnierzy zawodowych służby stałej i kontraktowej oraz służbę żołnierzy rezerwy w Narodowych Siłach Rezerwowych (NSR).
2. Uregulowaniu w odmienny, niż dotychczas sposób obowiązku odbywania zasadniczej służby wojskowej oraz przeszkolenia wojskowego absolwentów szkół wyższych (poprzez ich zawieszenie w okresie pokoju), a także spełniania równorzędnych i zastępczych form tego obowiązku (służby w formacjach uzbrojonych nie wchodzących w skład Sił Zbrojnych, zasadniczej służby lub szkolenia w obronie cywilnej oraz służby zastępczej) oraz zniesienie przeszkolenia wojskowego odbywanego w czasie trwania studiów i zajęć wojskowych w uczelniach morskich. Dokonano nowego skatalogowania rodzajów czynnej służby wojskowej, z uwzględnieniem różnych sytuacji, w których możliwe jest ich odbywanie.
3. Zwiększaniu potencjału Sił Zbrojnych i zdolności do działania w warunkach kryzysu, poprzez utworzenie NSR i wdrożenie nowej formuły pełnienia ochotniczej służby w rezerwie na przydziałach kryzysowych, na podstawie dobrowolnych kontraktów żołnierzy rezerwy.
4. Utrzymywaniu zdolności i mechanizmów organizacyjnych niezbędnych do realizacji przez Siły Zbrojne zadań obronnych w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa oraz mobilizacji i wojny.
5. Dostosowaniu pragmatyki służby i mechanizmów działania kadrowego oraz katalogu uprawnień i powinności żołnierzy do warunków profesjonalnej armii.
6. Zapewnieniu prawnej możliwości pełnienia czynnej służby wojskowej przez kobiety, na ogólnych zasadach.
7. Zmianie zakresu i charakteru zadań wykonywanych przez terenowe organy administracji wojskowej (TOAW), obejmujących udział w zarządzaniu obronnym i kryzysowym oraz rekrutację do służby.
8. Nowej formule współpracy z pracodawcami zatrudniającymi żołnierzy rezerwy którzy posiadają nadane przydziały kryzysowe i pozostają w dyspozycji do pełnienia służby wojskowej, poprzez stworzenie mechanizmu rekompensat i zachęt do pełnienia służby w ramach NSR.

Do realizacji tak rozbudowanego katalogu zamierzeń konieczne jest podejmowanie wieloaspektowych działań i współpraca poszczególnych komórek

organizacyjnych MON. Nieodzowne było przy tym przygotowanie całego procesu pod względem formalno-prawnym. Zapewnienie warunków realizacji związanych z profesjonalizacją zadań, w tym wykraczających poza resort obrony, legło u podstaw przyjęcia w dniu 5 sierpnia 2008 r. przez Radę Ministrów „**Programu Profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP na lata 2008–2010**”, precyzującego, wynikające z wdrażania tego programu, przedsięwzięcia dla poszczególnych ministerstw. Od czasu przyjęcia tego dokumentu profesjonalizacja wojska jest traktowana jako priorytet państwa w sferze bezpieczeństwa. Program wyznaczył nowe ramy zarówno dla planowania obronnego, jak i budowy armii zawodowej w Polsce.

Zgodnie z realizowanym na jego podstawie procesem profesjonalizacji nasze Siły Zbrojne będą armią typu ochotniczego.

Podstawowy obszar zmian, bezpośrednio związany z profesjonalizacją polega na rezygnacji w okresie pokoju z obowiązkowych form służby wojskowej i wprowadzeniu w ich miejsce ochotniczej służby wojskowej pełnionej na tych samych zasadach zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety. Zakłada się, że formalne zaniechanie realizacji odbywania obowiązkowych form służby wojskowej nastąpi z dniem 1 stycznia 2010 r., tj. po wejściu w życie nowych rozwiązań prawnych.

Należy jednak zaznaczyć, że zgodnie z projektowanymi rozwiązaniami utrzymane zostaną obowiązujące obecnie przepisy, normujące pełnienie obowiązkowej służby wojskowej w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny. W przypadku wystąpienia określonych zagrożeń i potrzeb Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, działając na wniosek Rady Ministrów, będzie miał prawną możliwość określenia terminu rozpoczęcia i okresu trwania obowiązku odbywania zasadniczej służby wojskowej oraz przeszkolenia wojskowego absolwentów szkół wyższych. Przewiduje się również zawieszenie obowiązku odbywania ćwiczeń wojskowych przez żołnierzy rezerwy na potrzeby mobilizacyjne, przy zapewnieniu prawnej możliwości ich wprowadzenia, w razie wystąpienia potrzeb bezpieczeństwa państwa w tym zakresie.

Jaka armia?

Jak wynika z przyjętych założeń, istotą profesjonalizacji Sił Zbrojnych jest oparcie uzupełnienia armii w czasie pokoju o dobrowolne rodzaje czynnej służby wojskowej, obejmujące: zawodową służbę wojskową stałą i kontraktową, służbę kandydacką oraz służbę wojskową żołnierzy rezerwy, pełnioną

w ramach NSR. Dla skutecznego wypełniania przez Siły Zbrojne powinności obronnych nie jest bez znaczenia w tym kontekście odpowiedź na pytanie jaka powinna być liczebność wojska i jaki kształt powinno mieć instrumentarium organizacyjno-prawne niezbędne do udzielenia odpowiedzi, adekwatnej do skali mogących się w przyszłości pojawić zagrożeń. Na trwającą w tym zakresie dyskusję i zróżnicowanie poglądów nałożyły się rezultaty światowego kryzysu ekonomicznego, skutkujące poszukiwaniem przez państwo oszczędności, generujących nowe wyzwania dla resortu Obrony Narodowej. W przyjętym w maju br. aneksie do *Programu Rozwoju Sił Zbrojnych RP na lata 2007–2012* zakłada się, że na koniec 2010 roku będą one liczyły 100 000 żołnierzy czynnej służby wojskowej oraz do 10 000 żołnierzy Narodowych Sił Rezerwowych (NSR). W kolejnym roku planuje się dalsze zwiększenie potencjału NSR tak, aby na koniec 2011 roku ich stan liczebny kształtował się na poziomie do 20 000 żołnierzy rezerwy.

Prawne ramy profesjonalizacji

Warunkiem koniecznym do zrealizowania przyjętych założeń profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP i uzyskania nowego modelu kadrowego są zmiany w prawie. Szerokie spektrum zagadnień i spraw związanych z procesem profesjonalizacji oznacza zmiany w około 70 ustawach i rozporządzeniach, ważnych nie tylko dla samych żołnierzy, ale dotyczących każdego obywatela. Wśród nich kluczowe dla procesu profesjonalizacji jest wprowadzenie zmienionych przepisów w ustawach: *o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych* oraz *o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej*. Zmiany w tych aktach prawnych, wprowadzane są etapowo, przybierając formy tzw. „małych”, „średnich” i „dużych nowelizacji”.

Dotychczasowy stopień zaawansowania intensywnych prac legislacyjnych jest bardzo wysoki. Zgodnie z przyjętymi przez kierownictwo MON założeniami zasadnicze rozwiązania prawne związane z profesjonalizacją Sił Zbrojnych powinny obowiązywać od początku 2010 r., jednak wiele nowelizacji przepisów obu kluczowych ustaw udało się wprowadzić wcześniej. Np. już 30 stycznia br. Prezydent RP podpisał tzw. „średnią” nowelę *ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP*, która wprowadziła kwalifikację wojskową zamiast poboru. Nowela zagwarantowała uregulowanie stosunku do służby wojskowej wszystkim osobom o orzeczonej zdolności do służby wojskowej, przez przeniesienie ich do rezerwy – bez konieczności odbywania

służby wojskowej. Wszystkie osoby, które nie zostały powołane do odbycia zasadniczej służby wojskowej do dnia 4 grudnia 2008 r. zostały automatycznie przeniesione do rezerwy.

W dniu 16 lipca Sejm RP, a w dniu 31 lipca Senat RP przyjęły *ustawę o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, czyli tzw. dużą nowelizację tej ustawy. To najważniejszy, kluczowy dla dokonania profesjonalizacji Sił Zbrojnych, akt prawny, obejmujący nie tylko pakiet przepisów regulujących sposób realizowania powinności obronnych obywateli w zróżnicowanych warunkach bezpieczeństwa, ale znoszący obowiązek odbywania zasadniczej służby wojskowej, jak również przeszkolenia wojskowego oraz ich form równorzędnych i zastępczych, a także określający nowy system gromadzenia i wykorzystania rezerw osobowych na potrzeby Sił Zbrojnych. W znowelizowanej ustawie znalazły się przepisy niezbędne do utworzenia i funkcjonowania NSR.

Znowelizowana pragmatyka

W dniu 24 kwietnia br. uchwalona została nowelizacja *ustawy o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych* (Dz. U. z 2009 r. nr 79, poz. 669), konstruująca zasady pragmatyki służby do potrzeb armii zawodowej. Nowe regulacje wejda w życie od 1 stycznia 2010 r., z niektórymi wyjątkami.

Obok głębokich zmian organizacyjnych, szkoleniowych i modernizacji technicznej, obszarem w którym proces profesjonalizacji generuje szereg zmian są zasady i warunki pełnienia służby zawodowej w wojsku.

Dokonano podziału zawodowej służby wojskowej na stałą i kontraktową. Przyjęto przy tym, że zawodowa służba stała będzie pełniona bezterminowo w korpusach oficerów i podoficerów na stanowiskach najbardziej istotnych dla funkcjonowania Sił Zbrojnych. Przy czym bezpośrednio do służby stałej mają trafiać osoby po ukończeniu nauki w wyższych szkołach wojskowych.

Służba zawodowa kontraktowa będzie przeznaczona dla wszystkich korpusów kadry i pełniona będzie w jednym lub kilku okresach, trwających łącznie nie dłużej niż 12 lat. W pełni będzie o nią oparty korpus szeregowych zawodowych. Jednorazowy kontrakt z wojskiem będzie mógł zostać zawarty na okres od 18 miesięcy do sześciu lat. Żołnierze kontraktowi w korpusach podoficerów i oficerów będą mogli ubiegać się o pozostanie w wojsku na stałe. Szeregowi lub starsi szeregowi, jeśli będą posiadali średnie wykształcenie będą mogli ubiegać się o przejście do korpusu podoficerów, a następnie

o służbę stałą. Jednak większość zakończy służbę w wojsku wraz z upływem 12 lat.

Żołnierze zawodowi będą mogli liczyć na lepszą niż dotychczas opiekę medyczną oraz na pomoc państwa w znalezieniu pracy, jeśli zdecydują się odejść z wojska. Będą mogli skorzystać z doradztwa zawodowego, przekwalifikowania i pośrednictwa pracy na koszt armii w okresie do 2 lat od zwolnienia ze służby.

Główny zasób ochotników do służby kontraktowej w korpusie szeregowych zawodowych stanowi nadterminowa zasadnicza służba wojskowa. Obecnie trwa proces przechodzenia do korpusu szeregowych zawodowych tych żołnierzy nadterminowych, którzy wyrazili akces do służby zawodowej i spełnili związane z tym warunki. Po jego zakończeniu nastąpi zniesienie nadterminowej służby wojskowej.

Już od przyszłego roku podoficerem będzie mogła zostać osoba po szkole średniej, ale bez matury. O pierwszy stopień oficerski podporucznika będą mogli ubiegać się kandydaci z wykształceniem licencjackim lub tytułem inżyniera. Z takim wykształceniem żołnierz będzie mógł awansować jedynie do stopnia kapitana. Dla oficerów starszych obowiązywać będzie, tak jak obecnie, wymóg posiadania wykształcenia wyższego magisterskiego. Wymagania związane z wykształceniem nie zostały zmienione dla żołnierzy w korpusie szeregowych. Nadal będzie od nich wymagane ukończenie gimnazjum. Jednocześnie nie będzie już bariery wiekowej przy przechodzeniu z korpusu podoficerskiego do oficerskiego (do tej pory granicą było ukończenie 35 lat).

Kadencja na stanowisku służbowym ma trwać od 18 miesięcy do 3 lat. Żołnierze w służbie stałej będą mogli powtarzać kadencje na tych samych stanowiskach z tym, że na określonych stanowiskach dowódczych nie więcej, niż dwie kadencje.

W armii będą też mogły służyć osoby posiadające, oprócz polskiego, inne obywatelstwo, po spełnieniu odpowiednich wymogów.

W nowym systemie służba kandydacka będzie odrębnym rodzajem zawodowej czynnej służby wojskowej, przygotowującym do służby zawodowej.

Do tej służby będą powoływani ochotnicy, zarówno kobiety, jak i mężczyźni, którzy ukończyli co najmniej 18 lat życia, niekarani sądownie, posiadający polskie obywatelstwo, zdolni fizycznie i psychicznie do pełnienia zawodowej służby wojskowej. Osoby aspirujące do służby kandydackiej – posiadające wykształcenie wymagane do przyjęcia do uczelni wojskowej, szkoły podoficerskiej, lub ośrodka szkolenia – będą kierowane do wojskowej komisji lekarskiej oraz pracowni psychologicznej. Pełnienie służby kandydackiej będzie możliwe

po podpisaniu umowy określającej także warunki zwrotu poniesionych kosztów nauki, wydaniu rozkazu o powołaniu do tej służby oraz stawieniu się do jej pełnienia. Osoby powołane do służby kandydackiej, staną się żołnierzami pełniącymi czynną służbę wojskową i otrzymają tytuł:

- podchorążego, jeśli kształcą się na oficera zawodowego,
- kadeta, jeśli kształcą się na podoficera zawodowego,
- elewa, jeśli kształcą się na szeregowego zawodowego.

Wojsko zamierza otoczyć szczególną opieką żołnierzy zawodowych, którzy doznają uszczerbku na zdrowiu w związku z pełnieniem służby m.in. w misjach zagranicznych. Z myślą o żołnierzach poszkodowanych w związku z pełnieniem służby, zdolnych do dalszego pełnienia zawodowej służby wojskowej na określonych stanowiskach służbowych z ograniczeniami, znowelizowana *ustawa o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych* wprowadziła nową kategorię zdrowotną Z/O. Orzeka się ją w stosunku do tych żołnierzy zawodowych, którzy wskutek wypadku pozostającego w związku z pełnieniem czynnej służby wojskowej, albo chorobą powstałą w związku ze szczególnymi warunkami, lub właściwościami służby wojskowej doznali stałego, lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu.

Wprowadzono także zapis, że w określonych sytuacjach żołnierzom zawodowym będą przysługiwać bezpłatne świadczenia dentystyczne i materiały stomatologiczne w razie wypadku na ćwiczeniach lub poligonach oraz po powrocie do kraju z misji zagranicznych.

Nowe przepisy pragmatyczne przewidują również zmiany w systemie opiniowania i oceniania żołnierzy zawodowych. Uzyskiwane w służbie oceny będą przekładać się na poziom dodatków finansowych. Taki stan rzeczy ma motywować żołnierzy niższych korpusów do nauki, do lepszej służby i oczywiście do podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Zmiany w formule gromadzenia i wykorzystania rezerw

Budowa w pełni profesjonalnych Sił Zbrojnych w opinii wojskowych planistów wskazuje na potrzebę innego wykorzystania żołnierzy rezerwy. Szeregi żołnierzy rezerwy nie będą zasilane tak, jak dotychczas byłymi żołnierzami zasadniczej służby wojskowej i przeszkolonymi wojskowo studentami. Jednocześnie przewidywany jest wzrost rangi żołnierzy rezerwy, którzy podobnie jak ich koledzy z innych armii NATO będą mogli być szerzej wykorzystywani do realizacji zadań wojska zarówno w kraju jak i za granicą.

Zmieniona zostanie definicja żołnierza rezerwy. Zgodnie z nowymi przepisami ustawowymi żołnierzem rezerwy będzie osoba, która złożyła przysięgę wojskową i została przeniesiona do rezerwy po zwolnieniu z czynnej służby wojskowej, w tym z zawodowej służby wojskowej lub ze służby kandydackiej, jeżeli w dalszym ciągu podlega obowiązkowi służby wojskowej.

Najogólniejszą kategorią żołnierzy rezerwy pozostających w zainteresowaniu Sił Zbrojnych będą „zasoby osobowe NSR”. Tworzyć je będą osoby podlegające obowiązkowi służby wojskowej, będące żołnierzami rezerwy i zdolne do czynnej służby wojskowej, w tym do zawodowej służby wojskowej, do końca roku kalendarzowego, w którym kończą pięćdziesiąt lat życia, a posiadające stopień podoficerski lub oficerski – sześćdziesiąt lat życia.

Zasoby osobowe NSR obejmą:

1. Żołnierzy NSR (którym nadano przydziały kryzysowe).
2. Żołnierzy rezerwy, którym nadano przydziały mobilizacyjne.
3. Pozostałych żołnierzy rezerwy (obywateli posiadających wykształcenie wojskowe).

Do uzupełniania jednostek wojskowych w sytuacjach kryzysowych przeznaczeni będą żołnierze rezerwy o stosunkowo wysokiej dyspozycyjności, tworzący NSR. Siły te stanowiąc będzie wyselekcjonowany ochotniczy zasób żołnierzy rezerwy, posiadających przydziały kryzysowe na określone stanowiska służbowe w jednostkach wojskowych, nadane w wyniku ochotniczo zawartych kontraktów na pełnienie służby wojskowej w rezerwie i pozostających w dyspozycji do wykorzystania w przypadku zagrożeń militarnych i niemilitarnych, zarówno w kraju jak i za granicą.

Skutkiem przyjęcia w pełni ochotniczej formuły służby wojskowej jest zaniechanie w okresie pokoju obowiązku odbywania ćwiczeń wojskowych żołnierzy rezerwy nie zaliczonych do NSR.

Jednocześnie Siły Zbrojne zapewnią chętnym możliwość odbycia służby wojskowej w odmiennej formule związanej z przyszłymi potrzebami kadrowymi NSR. Dla ochotników do służby w tych siłach, nie posiadających wykształcenia wojskowego przewiduje się od 2011 r. uruchomienie służby przygotowawczej. Ten nowy rodzaj czynnej służby wojskowej będzie przeznaczony przede wszystkim dla tych osób, które wcześniej nie pełniły jakiegokolwiek rodzaju służby wojskowej i zamierzają podjąć obowiązki w ramach NSR. Służba przygotowawcza wychodzi również naprzeciw osobom, które identyfikują się ze służbą wojskową, jednak nie zamierzają na stałe wiązać się z zawodem żołnierza. Będzie ona również w istocie nowym sposobem gromadzenia zasobów żołnierzy rezerwy. Służba przygotowawcza odbywana będzie w uczel-

niach wojskowych, centrach i ośrodkach szkolenia na zasadach podobnych do służby kandydackiej. Szkolenie na potrzeby korpusu oficerów dotyczyło będzie wyłącznie absolwentów cywilnych szkół wyższych. Szkolenie na stanowiska szeregowych w ramach służby przygotowawczej będzie prowadzone w okresie do 4 miesięcy, na stanowiska podoficerów do 5 miesięcy i oficerów do 6 miesięcy. Pierwsze trzy miesiące szkolenia (szkolenie podstawowe) będą jednakowe dla wszystkich żołnierzy. Kolejny okres będzie obejmował szkolenie specjalistyczne i trwał będzie: w przypadku podoficerów 2, a oficerów 3 miesiące, z przeznaczeniem na przygotowywanie do wykonywania obowiązków na stanowiskach dowódców drużyn (podoficerowie) i plutonów (oficerowie) bądź równorzędnych.

Narodowe Siły Rezerwowe

Zgodnie z wypracowaną w Sztapie Generalnym WP koncepcją, NSR utrzymywane będą na potrzeby wzmocnienia jednostek wojskowych, zarządzania kryzysowego, jak również do uzupełniania składów Polskich Kontyngentów Wojskowych, szczególnie w specjalnościach deficytowych. Służba w NSR będzie odbywana na podstawie przydziałów kryzysowych nadawanych w wyniku zawartych kontraktów. Powołanie żołnierzy NSR do czynnej służby wojskowej będzie umożliwiało szybkie zwiększenie potencjału operacyjnego Sił Zbrojnych w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

Źródłem naboru do NSR w pierwszym etapie ich tworzenia (od 2010 r.) będą byli żołnierze zawodowi, a także żołnierze zwolnieni ze służby kandydackiej i dotychczasowi wyszkoleni żołnierze rezerwy. Nabór kandydatów do służby w NSR, będzie miał w zasadzie charakter terytorialny.

Docelowo o służbę w NSR będą mogli ubiegać się również ochotnicy bez przeszkolenia wojskowego. Służba takich osób w NSR będzie możliwa po odbyciu służby przygotowawczej, stosownie do posiadanego wykształcenia. Jej pozytywne ukończenie umożliwi podpisanie kontraktu na służbę w NSR.

Szczegółowe obowiązki żołnierzy NSR będą zawarte w dobrowolnym kontrakcie, zawierającym z dowódcą jednostki wojskowej na okres 2–6 lat. Kontrakt będą mogli podpisać obywatele polscy nie karani za przestępstwa umyślne, spełniający przewidziane dla żołnierzy rezerwy kryteria edukacyjne i zdrowotne. Kandydaci do podpisania kontraktu będą musieli posiadać orzeczenie wojskowej pracowni psychologicznej o braku przeciwwskazań oraz otrzymać pozytywną ocenę ze sprawdzianu z wychowania fizycznego. Po jego

podpisaniu wojskowi komendanci uzupełnień będą nadawać żołnierzom rezerwy przydziały kryzysowe, oznaczające gotowość do pełnienia czynnej służby wojskowej w określonych sytuacjach. Żołnierze NSR stanowiliby także istotny element uzupełnienia mobilizacyjnego i wojennego Sił Zbrojnych. Z tego względu nadanie przydziału kryzysowego byłoby równoznaczne z nadaniem przydziału mobilizacyjnego, choć nie zawsze byłyby one tożsame. Wiek ochotników do służby w NSR powinien gwarantować wywiązanie się z przyjętych w kontrakcie zobowiązań, stosownie do wymogów na stanowiskach, na które będą wyznaczani.

Formą czynnej służby wojskowej żołnierzy NSR będzie okresowa służba wojskowa trwająca do 24 miesięcy, z możliwością jej przedłużenia o 12 miesięcy w ściśle określonych warunkach. Czas trwania tej służby i rodzaj szkolenia będą uzależnione od rodzaju zadań postawionych jednostce wojskowej. Powołanie do niej nastąpi w przypadkach uzasadnionych potrzebami obrony państwa, w szczególności w celu udziału w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, działaniach antyterrorystycznych i ochrony mienia, akcjach poszukiwawczych, ratowania i ochrony życia ludzkiego, oczyszczaniu terenów z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego, a także ich unieszkodliwiania oraz w składzie polskich kontyngentów wojskowych (PKW) realizujących misje poza granicami kraju, do których potrzebni są specjaliści z rezerwy, głównie w tzw. specjalnościach deficytowych. Żołnierze rezerwy, powołani do okresowej służby wojskowej będą mieli podobne uprawnienia jak żołnierze kontraktowej zawodowej służby wojskowej.

Podstawową powinnością każdego żołnierza NSR będzie przygotowanie się do wykonywania zadań służbowych poprzez realizację rocznego programu szkolenia, obejmującego udział w ćwiczeniach wojskowych rotacyjnych. Celem trwających łącznie do 30 dni i odbywanych z przerwami w określonych dniach w ciągu danego roku kalendarzowego ćwiczeń rotacyjnych będzie doskonalenie indywidualnych kwalifikacji żołnierzy, zgrzywanie pododdziałów oraz utrzymywanie ich gotowości do użycia. Żołnierze rezerwy, za ich zgodą, na potrzeby zawarcia kontraktu w celu nadania przydziału kryzysowego, będą mogli ponadto odbywać ćwiczenia wojskowe krótkotrwałe, trwające do 30 dni, albo długotrwałe, trwające do 90 dni. Przewiduje się także możliwość odbywania przez żołnierzy NSR ćwiczeń wojskowych w trybie natychmiastowego stawiennictwa, jednak nie częściej, niż jeden raz w ciągu roku.

Zakłada się przy tym, że pozostali żołnierze rezerwy, tworzący zasoby osobowe NSR, mogą ochotniczo zgłosić się na ćwiczenia, w tym na potrzeby zawarcia kontraktu do służby w NSR, w celu nadania przydziału kryzysowego.

Żołnierzy NSR będą obejmowały procedury kadrowe umożliwiające sukcesywny rozwój służbowy. Podstawą prowadzonych przez dowódcę jednostki wojskowej czynności służbowych w tym zakresie będzie analiza potrzeb oraz umiejętności, predyspozycje i poziom wykonywania zadań przez żołnierzy NSR.

Utworzenie NSR powinno przyczynić się do ukształtowania nowego modelu relacji wojska ze społeczeństwem. Stworzy także warunki do aktywizacji organizacji rezerwistów i szerszego udziału polskich żołnierzy rezerwy w ćwiczeniach i kursach oferowanych przez Komitet Narodowych Sił Rezerwowych (NRFC) NATO. W zamyśle MON system zachęt przewidzianych dla żołnierzy NSR jak i rekompensat które otrzymywać będą pracodawcy za czas aktywnej służby ma być elastyczny. Gromadzenie doświadczeń z początkowego okresu funkcjonowania NSR będzie służyło doskonaleniu przyjętych w tym zakresie rozwiązań oraz całej koncepcji funkcjonowania NSR.

Nowe oblicze wojskowej administracji

Profesjonalizacja Sił Zbrojnych w oczywisty sposób wpływa na zmianę zakresu i charakteru zadań Terenowych Organów Administracji Wojskowej (TOAW). Nie realizowanie obowiązku odbywania zasadniczej służby wojskowej oraz przeszkolenia wojskowego absolwentów szkół wyższych w sytuacji braku zagrożenia bezpieczeństwa państwa wymaga modyfikacji zasad administrowania rezerwami osobowymi dla celów powszechnego obowiązku obrony, polegających na ich odformalizowaniu oraz zmianach jakościowych, umożliwiających przygotowanie rekrutacji do ochotniczych form służby wojskowej. Będą one polegały głównie na:

- 1) zmianie sposobu prowadzenia rejestracji osób na potrzeby powszechnego obowiązku obrony, która odbywać się będzie na podstawie danych znajdujących się w gminnych zbiorach ewidencji ludności (bez potrzeby osobistego stawiennictwa obywateli);
- 2) prowadzeniu „kwalifikacji wojskowej” (po raz pierwszy zadania z tego zakresu były realizowane od początku kwietnia 2009 r.), której najważniejsze cele stanowią: ustalenie zdolności do czynnej służby wojskowej oraz przygotowaniu rekrutacji do ochotniczych form służby wojskowej;
- 3) rekrutacji ochotników do służby wojskowej, w tym na potrzeby NSR oraz zaangażowaniu w działania promujące zawód żołnierza, przy wyko-

rzystaniu doświadczeń z ogólnopolskich kampanii promujących służbę wojskową w 2008 r.;

- 4) współpracy z cywilnymi władzami lokalnymi, obejmującej działania z zakresu zarządzania kryzysowego.

Prowadzenie kwalifikacji wojskowej, pozwoli na dokonanie oceny przydatności obywateli do poszczególnych form powszechnego obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (głównie na potrzeby: służby wojskowej, jednostek zmilitaryzowanych, obrony cywilnej czy świadczeń osobistych) w nowoczesnej formule.

W związku z wejściem w życie nowelizacji *ustawy o zarządzaniu kryzysowym*, podpisanej przez Prezydenta RP w dniu 7 sierpnia br., przewidującej sporządzenie Krajowego Planu Zarządzania Kryzysowego, poprzedzonego raportem o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego, sprawa jakości współdziałania TOAW z władzami lokalnymi jest szczególnie istotna. W związku z zapowiadaną przez MON, a przygotowywaną przez Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych reorganizacją TOAW, obejmującą rozformowanie niektórych Wojskowych Komend Uzuppełnień – to sprawa będąca przedmiotem szczególnej uwagi decydentów resortu Obrony Narodowej.

Inne zmiany prawne

Niezależnie od zmian wprowadzonych do obu kluczowych dla procesu profesjonalizacji ustaw, trwają prace na rzecz zreformowania innych elementów systemu prawnego regulujących wszystkie obszary życia wojska, w tym prawa i powinności żołnierzy.

Duże zainteresowanie budzą przygotowywane zmiany w ustawie o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych RP. Nowa polityka zakwaterowania ma gwarantować większą mobilność żołnierzy, co jest jednym z wymogów służby wojskowej. Przywiązanie żołnierza, poprzez mieszkanie, do konkretnego garnizonu ma zastąpić większa swoboda w wyborze sposobu realizacji prawa do zakwaterowania. Przewiduje się wypłatę nowego świadczenia mieszkaniowego dla żołnierzy, umożliwiającego wynajem mieszkania na cywilnym rynku, w wysokości zależnej od miejsca służby i obowiązujących w nim cen rynkowych. Projekt przewiduje jednakowe uprawnienia mieszkaniowe dla wszystkich żołnierzy zawodowych. Z wnioskiem o przyznanie prawa do lokalu będzie występował żołnierz po uzyskaniu akceptacji dowódcy, a nie – jak dotychczas – dowódca jednostki. Jeśli osoba uprawniona nie uzyska przydziału kwatery lub lokalu

mieszkalnego, to będzie jej przyznane miejsce w internacie lub świadczenie mieszkaniowe (do wyboru). Odmowa żołnierza będzie oznaczała utratę prawa do zakwaterowania przez okres zajmowania danego stanowiska, chyba że zmieni się posiadane przez niego uprawnienia. Ma wzrosnąć norma mieszkaniowa (średnio 8–12 m² na osobę), z uwzględnieniem struktury kwatery (np. samotny żołnierz otrzyma jeden pokój z kuchnią lub aneksem kuchennym). Stawka ekwiwalentu za rezygnację z kwatery, wypłacanego do końca 2010 r., będzie utrzymana na dotychczasowym poziomie. Nie zmienia się także zasady przyznawania odprawy mieszkaniowej po zakończeniu służby, ale korzystniejsze będą przyjmowane do jej wyliczenia wskaźniki. Sprzedaż lokali mieszkalnych w zasobach WAM będzie się odbywać z 60 proc. bonifikatą, uwzględniającą również grunt przynależny do budynku. Do tej pory bonifikata dla osób uprawnionych sięgała 95 proc. wartości lokalu, ale bez ulgi za grunt.

Obecność w koszarach w czasie pokoju jedynie zawodowców, którzy trafili do armii w trybie ochotniczym implikuje także zmiany w spojrzeniu na problematykę dyscyplinarną. *Zarządzeniem Ministra Obrony Narodowej Nr 188/MON z dnia 10 czerwca 2009 r. w sprawie wprowadzenia do użytku Regulaminu Ogólnego Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej* zostały określone podstawowe zasady i normy postępowania w służbie, w tym wynikające z faktu, że służbę w wojsku pełnią coraz liczniej kobiety.

Zaawansowane są prace nad nową *ustawą o dyscyplinie wojskowej*, której przyjęcie przewidywane jest na wrzesień br. Zamieszczony w jej projekcie katalog wyróżnień przewidzianych dla żołnierzy po raz pierwszy jest dłuższy niż wykaz kar. Wychodząc naprzeciw potrzebom dowódców najniższych szczebli przyjęcie tej ustawy będzie nadawało uprawnienia dyscyplinarne także dowódcom drużyn. W celu odbiurokratyzowania mechanizmu prowadzenia postępowań dyscyplinarnych nowy akt prawny wprowadzi możliwość stosowania uproszczonego trybu postępowania oraz sprecyzuje sposób prowadzenia takich postępowań poza granicami kraju, a także w stanach nadzwyczajnych i w czasie wojny.

Trwają prace nad ustawami *o likwidacji Agencji Mienia Wojskowego oraz o gospodarowaniu składnikami mienia ruchomego Skarbu Państwa, ich pozyskiwaniu oraz o Agencji Uzbrojenia*.

Profesjonalizacja Sił Zbrojnych oznacza także potrzebę nowego spojrzenia na udział wojska w różnych uroczystościach, w tym związanych rocznicami i tradycjami Wojska Polskiego, w warunkach konieczności optymalnego gospodarowania czasem służbowym żołnierzy zawodowych. Weszła już w życie *ustawa z dnia 5 marca 2009 r. o zmianie ustawy o znakach Sił*

Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2009, nr 69, poz. 588). Minister Obrony Narodowej zapowiedział także w dniu 4 sierpnia, że resort w ciągu 2 miesięcy zakończy prace nad zmianami w Ceremoniale Wojskowym. Nowe regulacje dotyczą zasad udziału wojskowej asysty honorowej w uroczystościach patriotyczno-religijnych, zarówno organizowanych w obiektach sakralnych jak i na wolnym powietrzu. Przewidywane jest każdorazowe uzgadnianie składu, wielkości i zadań asysty z organizatorami uroczystości oraz władzami kościelnymi. Asysta będzie także obecna podczas ceremonii pogrzebowych osób, które pełniły funkcję publiczną. Dotychczas udział kompanii honorowej we mszach w obiektach sakralnych miał charakter wyłącznie zwyczajowy. Zmianę przepisów implikuje także zmiana liczebności sił zbrojnych i bardzo duża liczba wniosków o zapewnienie wojskowej asysty honorowej, nie zawsze możliwa do realizacji w postulowanym przez organizatorów zakresie, także z uwagi na realizowane zadania służbowe oraz limitowany czas służby żołnierzy zawodowych.

Zawód żołnierza to profesja społecznego zaufania. Jego specyfika nakłada na żołnierzy szereg powinności i ograniczeń, których nie mają inni obywatele. Na wszystkich oficerach i części innych żołnierzy ciąży obowiązek składania oświadczeń majątkowych. Immanentnym elementem służby jest poddanie się procedurom związanym z potrzebą posiadania stosownych do zajmowanych stanowisk certyfikatów bezpieczeństwa osobowego. Żołnierze zobowiązani są do zgłaszania zamiaru wyjazdu za granicę, a problemy z prawem skutkują wobec żołnierzy znacznie poważniejszymi konsekwencjami, niż wobec cywilów. To tylko niektóre przykłady ograniczeń i powinności związanych z wymogami stawianymi przez państwo wobec ludzi, którym powierza się prawo decydowania o użyciu środków walki i od których w warunkach operacji wojskowych zależy zdrowie i życie innych ludzi.

Dlatego dla przyszłego funkcjonowania Sił Zbrojnych jest ważne, iż dokonując profesjonalizacji armii i zmian w prawie, resort ON zachowuje uprawnienia żołnierzy stanowiące swoistą rekompensatę za trudy służby. Oczywiście ich zakres oraz katalog podlega weryfikacji związanej zarówno z interesem służby jak i możliwościami finansowymi państwa. Zapewnienie równowagi pomiędzy powinnościami a uprawnieniami żołnierzy jest bowiem najskuteczniejszą metodą pozyskania do służby najlepszych kandydatów i ich utrzymania w szeregach wojska przez długi czas. To także najlepsza droga do dalszego umacniania prestiżu wojska w społeczeństwie, również jako nowoczesnego pracodawcy.

*

Od profesjonalizacji Sił Zbrojnych nie ma odwrotu. Coraz częściej sądzą tak nie tylko eksperci. Zakrojone na niespotykaną dotychczas skalę zmiany, związane z profesjonalizacją, zmieniają oblicze armii zarówno w wymiarze jakościowym jak i ilościowym, weryfikując poglądy na formy i metody realizacji współczesnych zadań obronnych. Dla przyszłego modelu bezpieczeństwa i funkcjonowania Sił Zbrojnych jest jednak ważne, aby krzepnięcie i doskonalenie wprowadzonych w ramach profesjonalizacji mechanizmów kierowania szkolenia i wyposażania armii odbywało się w warunkach społecznego wsparcia.

Consensus wokół spraw obronności najważniejszych aktorów życia publicznego jest bowiem najlepszym gwarantem tworzenia efektywnego systemu bezpieczeństwa, zdolnego sprostać wyzwaniom współczesności. Dla pogłębiania poczucia bezpieczeństwa obywateli nie ma przy tym lepszej recepty, niż traktowanie spraw bezpieczeństwa państwa w kategoriach „dobra wspólnego”.

Minister Obrony Narodowej Bogdan Klich ogłosił rozpoczęcie prac nad drugą edycją Strategicznego Przeglądu Obronnego, którego rezultatem powinno być wypracowanie zoptymalizowanej odpowiedzi na pytanie o przyszły kształt Wojska Polskiego. Źródłem analiz będzie wnikliwy przegląd stanu Sił Zbrojnych, potrzeb i możliwości ich zaspokojenia.